

PROCESELE DE LA TRIBUNALUL DIN ALBA IULIA INTENTATE ROMÂNILOR ÎN ANUL 1896

Ioachim Lazăr

Anul 1896 este anul în care o mulțime de reprezentanți ai națiunii române din Transilvania au fost condamnați la ani grei de închisoare. Bărbați și femei, tineri sau bătrâni au fost târați prin tribunale pentru vina de a fi simpatizat cu acuzații și condamnații din procesul Memorandului, de a le fi oferit flori sau de a-i fi întâmpinat în gări la întoarcerea de la proces cu strigăte să „trăiască”.

Față de protestele opiniei publice din țară și străinătate, guvernării maghiari s-au mulțumit, în anul 1894, cu închiderea fruntașilor Partidului Național Român. Zeci de procese intentate românilor, care s-au solidarizat cu ei, vor fi amânate până în anul 1896. Acum guvernul de la Budapesta se pregătea pentru aniversarea mileniului, voind să demonstreze opiniei publice internaționale existența unor largi libertăți cetățenești în Ungaria. Acest lucru trebuia demonstrat, în primul rând, prin participarea masivă a naționalităților la festivitățile de la Budapesta sau din centrele comitatelor și a comunelor locuite de către acestea.

Pentru a îndupleca pe români să ia parte la aceste serbări autoritățile vor folosi diverse metode, mergând de la amenințarea funcționarilor cu destituirea până la promisiunea unor avantaje obținute de cei care vor participa. În fața refuzului românilor de a participa la aniversarea mileniului maghiar, autoritățile vor redeschide în acest an procesele amânate timp de doi ani. Vor fi condamnați nu numai cei care se solidarizaseră cu memorandiștii, dar și preoți și învățătorii care înființează coruri ce au cântat cântece naționale românești precum „Doina lui Lucaciu” și „Deșteaptă-te române”. Unul dintre cele mai active tribunale regești maghiare se va dovedi cel din Alba Iulia, ai cărui reprezentanți vor depune un zel deosebit în condamnarea românilor.

Drumul condamnaților în procesul Memorandului de la Cluj către orașele și satele lor, a construit un prilej de manifestări entuziaste din partea românilor, cu toate măsurile luate de autorități. Gările erau înșesate de lume. În gările Alba și Sibiu peste 2000 de persoane așteptau sosirea trenului, iar la oprirea lui un puternic strigăt de „trăiască” a răsunat din piepturile mulțimilor¹. Autoritățile se remarcă și de data aceasta prin comportamentul brutal. La Alba Iulia, unde erau concentrați numeroși jandarmi pentru a împiedica manifestațiile pentru Rubin Pațița, au avut loc incidente sângeroase, fiind maltratați și răniți mai mulți țărani, iar memorandistul a fost amenințat cu moartea². Alte asemenea brutalități, soldate cu morți și răniți s-au mai produs la Zlatna, Mogoș, Oarda de Sus,

1. Șt. Pascu, Făurirea statului național unitar român, 1918, vol. I, București, 1983, p. 269.

2. Ibidem.

Feldru, etc³. Față de protestele opiniei publice interne și internaționale, răspunsul guvernanților maghiari a fost lipsit de înțelepciune și rațiune. Desființează, la 16 iulie 1894, Partidul Național Român, motivând că „lucrează fără statute” și ar avea legături cu elemente din străinătate. În același timp trimitea prefectilor județelor locuite de români ordinul de a lua măsuri pentru înăbușirea oricărei agitații, înlocuirea notarilor și primarilor care n-au urmărit și denunțat mișcările românești, arestarea și judecarea preoților și învățătorilor, care, prin acțiunile lor, contraveneau legilor statului maghiar.

Participarea la întrunirile convocate de partidul desființat, preum și convocarea însăși a acestui fel de întruniri, era socotită infracțiune, care se pedepsea cu închisoare până la 15 zile și cu amendă până la 100 florini (200 franci de aur)⁴.

Mișcarea memorandistă ca expresie a sentimentelor pan-românești, conține organic și dimensiunea firească a ideii de unitate națională, de unire a Transilvaniei cu România. În anul 1896, Ungaria sărbătorea, dând o amploare fără precedent, împlinirea unui mileniu de la stabilirea maghiarilor în patrie. Pentru sărbătorirea în liniște a mileniului guvernării de la Budapesta vor hotărî reluarea, în anul 1896, a proceselor deschise împotriva românilor care se solidarizaseră cu cei condamnați în procesul de la Cluj. Intenția autorităților era de a determina naționalitățile, în special pe români, să participe la festivitățile de la Budapesta. Trebuiau reduși la tăcere în primul rând conducătorii. Ziarul maghiar „Erdelyi Hirádo” scria că „Rațiu, Coroianu, Lucaciu și celelalte paseri bune vor fi incapabili să ne strice serbarea națională, iar guvernul va avea grije ca ei să nu poată duce agitațiunea la extrem”⁵.

Împotriva tuturor celor care se opun manifestărilor milenare se deschid sau redeschid procese. Multe dintre procesele intentate românilor, în anul 1896, au loc la Alba Iulia. În 4 martie începea „pertractarea finală în procesul penal intentat contra a 42 de români, între care avocatul R. Patița, soția sa, învățătorul din Țelna, Ioan Medrea, economistul George Milaciu din Șard, pentru opunere față de organele poliției care au încălcat pe nedrept locuința avocatului Rubin Patița, în 27 mai 1894, când acesta s-a întors de la procesul Memorandului”⁶. Ceilalți erau acuzați „pentru delictul de preamărire, că l-au întâmpinat cu mai multe sute de oameni în gara Alba Iulia”⁷.

Correspondentul „Tribunei” la proces ne relatează întâmplările petrecute în mai 1894, care au cauzat inculparea acestor cetățeni români. „La 27 mai 1894, adecă aproape 2 ani înainte de aceasta, când o parte a membrilor Comitetului Național se întorceau de la Cluj, poporul din Alba Iulia a alergat mulțime la gara din Teiuș ca să vadă pe cei ce s-au luptat pentru nație”⁸. „Între cei ce veneau era și dl. Rubin Patița care se reîntorsese cu o pedeapsă de 2 și

3. Ibidem.

4. Liviu Maior, *memorandul, filozofia politico-istorico a petiționalismului românesc*, 1992, p. 244-245.

5. *Tribuna*, an. XIII, nr. 81/12-24 aprilie 1896, p. 322.

6. *Tribuna*, an. XIII, nr. 36/16-28 februarie 1896, p. 143.

7. Ibidem.

8. Ibidem.

jum. ani temniță"⁹. Poporul ce-l întâmpinase la Cluj i-a strigat „să trăiască”, și la Teiuș și mai ales la gara din Alba Iulia"¹⁰. O domnișoară a oferit „doamnei Patița, care întâmpinase pe soțul său la Teiuș, un buchet"¹¹.

În momentul în care jandarmii și poliția au vrut să împrăștie poporul, s-au iscat conflicte, pe unul l-au străpuns în pânțele mai de moarte; buchetul doamnei Patița a vrut să-l smulgă un jandarm din mână. Pe domnul Patița alt jandarm a vrut să-l împuște în curtea casei sale proprii, poporul i-a sărit într-ajutor peste pălan"¹². S-a ajuns la o asemenea stare conflictuală, încât a fost necesară aducerea unui „batalion de soldați și s-au făcut multe arestări”.

„Acum – continua corespondenul tribunei – tot cei atacați și violențați sunt târați la bara judecătorei sub bine sunătoarele pretexte legate de ; laudatio criminis, opunere contra forței polițienești, vătămare de onoare a autorităților publice”.

Procesul a început în sala tribunalului „o sală scundă, ascunsă într-un vechi edificiu, ce-ți face impresiunea unei temnițe. El se află în cetate, aproape de locul unde Horia și-a luat sfârșitul său tragic"¹⁴. Completul de judecată era alcătuit din Veres Jenő, președinte, Guardazony și dr. Szocs Akos, juzi votanți. Procuror era Csiky. Apărător al celor 42 de inculpați era avocatul din Lugoj, Coriolan Brediceanu, care, deși anunțat, foarte târziu „a alergat să împlinească și în acest proces datorința mai multora care n-au venit"¹⁵.

Grupul celor 42 de inculpați formează un adevărat mozaic. „Sunt domni, sunt semidocti, sunt inteligenți, sunt laici, preoți, învățători, sunt ostași, ofițeri, teologi, sunt domni, sunt doamne și domnișoare"¹⁶. Erau implicați în proces 42 de români având diferite profesii, între care 1 avocat, 1 preot, 2 învățători, 5 cizmari, 7 zidari, 1 negustor, 1 cârciumar, 8 economi, 3 zilieri, 2 cărași, etc.¹⁷. După ce constată prezența inculpaților, notarul citește actul de acuzare ce cuprindea diferite „crime și delict; agitație, opunere forței statului, vătămare de onoare, etc.¹⁸. Coriolan Brediceanu se prezintă „ca apărător al tuturor acuzațiilor"¹⁹. Președintele tribunalului îl provoacă, spre a fi ascultat, tocmai pe Andrei Timișan, care decedase. Interogatoriul continuă cu fiica celui decedat, Maria Timișan.

Cum s-a întâmplat, acum vor fi doi ani, când a venit dl. Patița de la Cluj? întrebă președintele. Tânăra îi răspunde că a dat doamnei Patița un buchet de flori.

De ce ați ales chiar ocaziunea și ziua asta?

9. Ibidem.

10. Ibidem, nr. 42/23 februarie-4 martie 1896, p. 165.

11. Ibidem, p. 165-166.

12. Ibidem, p. 166.

13. Ibidem.

14. Ibidem.

15. Ibidem.

16. Ibidem.

17. Ibidem.

18. Ibidem.

18. Ibidem, nr. 43/24 februarie – 7 martie 1896, p. 169.

19. Ibidem.

Ca să fac bucurie doamnei Patița,²⁰ răspunde Maria Timișan.

Aproape fără excepție, acuzații au răspuns cu mult curaj și demnitate întrebărilor completului de judecată. Grigore Mureșan, fiind întrebat de ce a mers la Teiuș, răspunde:

„Eu am fost la Cluj la procesul Memorandului, am știut că procesul s-a sfârșit, că membrii Comitetului Național se reîntorc. M-am dus la Teiuș, ca să-l întâmpinăm, căci dânsul este membru al Comitetului nostru național, care pentru noi a lucrat și dreptate ne-a căutat”²¹.

Știut-ai că dl. Patița a fost pedepsit la Cluj? continuă președintele,

Știut, dar de o mie de ori să fi fost pedepsit eu tot m-aș fi dus, căci știam că nu pentru hoție a fost osândit ci pentru sfânta dreptate și acum dacă ar fi așa ceva iară m-aș duce”²², răspunde Grigore Mureșan.

Răspunsuri asemănătoare au dat și alți acuzați. Petru Heprian răspunde;

„Am mers pentru ca să-l salutăm cu un „bine ai venit”, ca pe un om care a luptat pentru noi, pentru dreptatea noastră!”²³

Cine noi? Ce ale noastre? sare ca ars președintele.

D-apoi noi, noi românii²⁴, răspunde acuzatul.

Acuzatul Ștefan Crișan spune că a fost la gară „ca să vedem pe bărbații noștri, cari luptă pentru națiune”²⁵.

Un răspuns aproape identic îl dă și Jos.Sebișan, care declară: „Eu am auzit că vine Comitetul Național și m-am dus să-i cunosc, cine sunt aceia care apără națiunea mea”²⁶.

Președintele îl întreabă dacă a strigat „să trăiască”?

Strigat – răspunde acuzatul – dar încet că eram răgușit. Pe drum am tot cântat „Deșteaptă-te române” și „Doina lui Lucaciu”²⁷.

De ce v-ați dus ca să-i sărutați, să-i lăudați, să-i cinstiți?, continuă președintele

Am mers, ca să-i mângâiem, căci de cinstit cu ce aș fi putut eu cinsti pe oameni ca aceia. M-am fost pregătit și cu o vorbire, dar nu mi s-a dat când să o spun”²⁸.

Unii dintre acuzați neagă că ar fi strigat sau dau răspunsuri care produc ilaritate. Nicolae Vaidean, la întrebarea; De ce a strigat să trăiască?, răspunde; „D-apoi, spun ca să trăiască!... Cum trăiesc toți oamenii, să trăiască și domnul”²⁹

În dimineața zilei de 5 martie 1896, începe ascultarea acuzaților principali, Rubin Patița și soția, Milaș din Șard. Este audiat mai întâi avocatul Rubin Patița. El relatează cum a sosit în gară unde a fost aclamat de mulțime. Îndreptându-se spre trăsură, la 10 pași în fața sa se „întâmplă străpungerea lui Seușan, care cade în drum pe o grămadă de pietriș”³⁰. La intrarea în oraș căpitanul îl invită să

20. Ibidem.

21. Ibidem.

22. Ibidem.

23. Ibidem.

24. Ibidem.

25. Ibidem.

26. Ibidem, p. 170.

27. Ibidem.

28. Ibidem.

29. Ibidem.

30. Ibidem.

ia loc într-o trăsură a poliției, el refuzând pentru a nu-și lăsa „soția și copila singure pe jos”³¹. Un alt individ de la poliție, Gyulafi, încearcă să smulgă buchetul „de la pieptul soției, adresându-i cuvinte jignitoare”. Acasă – continuă Patița – se întâmplă trei năvăliri de jandarmi. Subcăpitanul îl prinde de grumazi. Dânsul striga după ajutor” tolvaj, tolvai! Românii sar peste palanul grădinii în curte. Un om de casă ridică un ciagleu. Jandarmii îl înhață, îl bat și îl duc”³². După spusele lui Milaș din Șard, un jandarm ar fi vrut să-l împuște pe Patița zicând „La Cluj te-au judecat, aici te împușc eu”³³ Martorii acuzării sunt jandarmii, care îl acuză pe avocatul Rubin Patița. Multe din mărturiile lor se contrazic. Avocatul Mayer Odön declară că l-a auzit pe Patița plângându-se maiorului Watzka, în nemțește, spunându-i: „Iată cum e stăpânirea ungurească! M-au condamnat la Cluj și acum vreau să mă omoară în casa mea, cu jandarmii. Au vrut să mă împuște. „So ist die ungarische Regierung Herr Major”³⁴.

Primarul orașului Alba Iulia, Novak, un slovac renegat, martor al acuzării declară că „a luat dispozițiile de lipsă pentru ca să împiedice demonstrațiunea”³⁵. În continuare el spune că „a știut că va fi demonstrațiune, pentru că d-l Patița și când s-a dus la Cluj, a mers la gară demonstrativ pe jos, însoțit de câțiva. În ziua sosirii dumnealui a văzut cete de oameni de pe sate trecând chiar pe sub ferestrele sale, încă cântând”³⁶. Celelalte declarații ale martorilor acuzării sunt considerate irelevante.

Martorii apărării relatează cele întâmplate acasă la avocatul Patița. Soția lui Nicolae Muntean spune că a văzut „cum Dergan de la poliție, a prins pe d-l Patița când voia să suie treptele, l-au tras la vale și l-au prins de piept. Copila d-lui Patița, speriată, a strigat: tului, că omoară pe tata”³⁷. La rândul său primarul din Țelna, Medrea Ariton, declară că „Medrea învățătorul i-a spus lui în biserică, după sfârșitul sfinteii liturghii, că „azi vine d-l Patița”³⁸.

După ascultarea martorilor procurorul propune luarea jurământului martorilor acuzării, dar Coriolan Brediceanu cere exceptarea jandarmilor și a polițiștilor „fiindcă au lucrat după anumite instrucțiuni și sunt obligați la păstrarea secretelor oficioase”³⁹.

Cu ocazia confruntării depozițiilor, ce se desfășoară în ziua de 6 martie, Rubin Patița cere să fie citită „relațiunea maiorului Watzka către comanda regimentului”⁴⁰. Deși procurorul o consideră irelevantă, reiese din prezentarea ei că „ministrul a dat primarului ordin să împiedice cu orice preț orice demonstrație”⁴¹.

31. Ibidem.

32. Ibidem.

33. Ibidem.

34. Ibidem, nr. 44/25 februarie – 8 martie 1896, p. 174.

35. Ibidem.

36. Ibidem.

37. Ibidem.

38. Ibidem.

39. Ibidem.

40. Ibidem.

41. Ibidem, nr. 45/27 februarie – 10 martie 1896, p. 178.

Procurorul Csiky cere „pedepsirea unor crime neobicinuite până acum la noi”⁴², unde „stima ordinii a fost adânc înrădăcinată... și respectată”⁴³. Acum însă vin singuratici (sic !) de își pun părerile lor individuale peste această ordine și împotriva”⁴⁴. De ce? se întreabă procurorul. Tot el răspunde afirmând că „la noi, unde așa de mare e libertatea cuvântului, se găsesc oameni care nu știu, sau nu vreau să concordeze această libertate, cu stima legii”⁴⁵. În realitate, libertatea cuvântului era dovedită prin cele 47 procese politice și de presă intentate românilor numai în perioada 1884-1894⁴⁶. În aceste procese au fost inculpați 161 români, din care 107 au fost condamnați la 59 ani și 15 zile închisoare și 11840 fl. amendă⁴⁷.

În finalul intervenției sale procurorul cere pedepsirea tuturor celor acuzați pentru agitațiune⁴⁸. El mai cere pedepsirea lor și în temeiul paragrafului 42 despre transgresiuni „fiindcă n-au ascultat de jandarmi care de repetite ori i-au provocat să se împrăștie”. Procurorul îi scoate de sub acuzație pe Rubin Patița și soția sa, recunoscând că acuzația opunerii în fața „autorităților publice, nu s-a putut dovedi”⁴⁹.

la cuvântul apoi avocatul apărării Coriolan Brediceanu. Prin observațiile făcute, el a reușit să-l pună în dificultate și pe procuror. El remarca faptul că procurorul „a accentuat stima și ordinea față de legi și ordinea de drept, și s-a mirat că se dau astfel de procese pe aici”⁵⁰. Dar mie mi se pare – spune Coriolan Brediceanu – că tocmai prin astfel de procese se tulbură ordinea de drept, chiar astfel de procese fac să scadă stima față de legi și încrederea în justiție”⁵¹. Iată tabloul care ni se dezvăluie prin acest proces. „De o parte o mulțime de popor, cinstit, iubitor de ordine, de altă parte jandarmii, preinșii apărători ai ordinii, năvălesc asupra lor, și-i împing, și-i înjură, și-i alungă... De o parte un buchet de flori, de cealaltă parte sângele unui cetățean, vărsat de arma păzitorului ordinii. Vedem oameni trași de păr de-a lungul curții și a străzii, până în fundul arestului. Vedem pe alții gătuți de oamenii poliției și a jandarmeriei, vedem buchete smulse cu bruschețe de la pieptul unei venerabile doamne, vedem o victimă străpunsă de baionetă și dusă mai moartă într-un car... Și totuși nu făptuitorii acestor păcate, ci victimele lor șed pe banca acuzaților. Ei bătuți, palmuiți, împinși, gătuți, loviți, străpuși și tot ei și acuzați”⁵².

În încheierea cuvântului său Coriolan Brediceanu cere tribunalului ca „tocmai pentru a păstra respectul românilor față de ordinea de drept și pe baza nevinovăției lor să absolve pe toți acuzați”⁵³.

42. Ibidem.

43. Ibidem.

44. Ibidem.

45. Ibidem.

46. Eugen Brote, *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria*, București, 1895, p. 415–444.

47. Ibidem, p. 445.

48. *Tribuna*, an. XIII, nr. 45/27 februarie – 10 martie 1896, p. 178.

49. Ibidem.

50. Ibidem.

51. Ibidem.

52. Ibidem.

53. Ibidem.

La întrebarea președintelui tribunalului, dacă vreun acuzat vrea să se apere singur, se ridică Milaș care spune următoarele: „Mă rog, eu am fost cătană la împăratul: am slujit doi ani și trei luni. Acolo așa ne-au învățat, că cine scapă viață unui om, acela capătă pînă. Aicia văd că-i lucru pe dos. Eu am apărut viața unui domn și tot pe mine să mă băgați și în temniță”⁵⁴.

Procesul se reia în 7 martie 1896, când s-a pronunțat sentința. Dintre inculpați au fost condamnați: Maria Timișan, Grigoriu Mureșan, Petru Hăprian, Antonie Mureșan, Ștefan Crișan, învățătorul Berghian, Muntean, Drâmbărean, Ioan Burcuta, George Banciu și Mihai Pleșa la câte 21 zile temniță ordinară. Iosif Sibișan și Ioan Mihălțan la câte o lună de zile temniță ordinară. Milaș la șase luni, Ioan Medrea la opt luni, Andrei Seușean la patru luni⁵⁵. În aceeași zi, la Cluj, era condamnat avocatul Iuliu Coroianu la 10 zile arest și 17 fl. amendă⁵⁶.

O lună mai târziu, tot la Alba Iulia, începea procesul împotriva a 19 locuitori din satul Cioara. Ei erau acuzați pentru că împreună cu alte sute de oameni din acea comună „au subscris pe timpul Memorandului o adresă de aderență către Comitetul Partidului Național Român al cărui membri erau înaintea tribunalului de presă din Cluj”⁵⁷. Auzind locuitorii din Cioara că și din alte comune vecine se fac adrese, s-au adunat la școală și „unanim au decis compunerea unei adrese, exmitând din sânul său trei bărbați, între care și învățătorul Socaciu; aceștia au compus adresa și au subscris încă în acea zi”⁵⁸. Informați fiind, judele comunal și notarul „au dizolvat adunarea dar adresa era deja subscrisă”⁵⁹. Seara o patrulă de jandarmi a venit în comună și „au confiscat adresa iar pe învățător (Socaciu n.n.) l-au predat tribunalului, unde fu deținut mai multe săptămâni în arest preventiv”⁶⁰.

„Abia după doi ani – remarca Tribuna – s-a aflat de bine a defige pertractarea finală și tocmai acum în ajunul mileniului”⁶¹. Primii au fost ascultați învățătorul Socaciu și cei doi membri din comisia formată „pentru compunerea adresei care s-au comportat bine”⁶². În orele de după amiază a urmat rechizitoriu cu ceilalți acuzați și ascultarea martorilor⁶³. Majoritatea acuzaților au declarat că au subscris „adresa pentru că ei voiesc să rămână români și să trăiască în legea românească”⁶⁴.

Învățătorul Socaciu mai era acuzat că în cursul „citirii unei predici a intercalat și un articol din „Foaia Poporului” despre însemnătatea școalelor.⁶⁵ Apărarea inculpaților și-a asumat-o avocatul A. Velican din Alba Iulia. După câteva zile de dezbateri, la 16 aprilie 1896, tribunalul pronunța sentința în cazul inculpaților din satul Cioara. Dintre cei 19 acuzați, 14 inși au fost condamnați.⁶⁶

54. Ibidem.

55. Ibidem, nr. 44/25 februarie – 8 martie 1896, p. 175.

56. Ibidem.

57. Ibidem, nr. 76/6–18 aprilie 1896, p. 302.

58. Ibidem.

59. Ibidem.

60. Ibidem.

61. Ibidem.

62. Ibidem.

63. Ibidem.

64. Ibidem.

65. Ibidem.

66. Ibidem.

Învățătorul Socaciu a fost condamnat la 2 1/2 luni temniță, iar ceilalți 13 la pedepse de 4 până la 28 zile închisoare⁶⁷.

În 17 mai 1896 este pus pe rol procesul intentat contra parohului din Tūr, Ioan Pop Păcurar și a docentului Georgiu Făgărășanu⁶⁸.

Procesul Tiurenilor căpăta o amploare deosebită, presa românească acordându-i o deosebită atenție. Cei doi acuzați sunt apărați de avocații A. Velican⁶⁹ și I. Marciac⁷⁰. Învățătorul Georgiu Făgărășanu era acuzat că a înființat un cor și cânta „cu copii și corul adulților Deșteaptă-te române” și „Doina lui Lucaciu”⁷¹. Preotul Ioan Pop Păcurar, care, „a ascultat și dânsul și a suferit să se cânte din partea corului cântările „Deșteaptă-te române” și „Doina lui Lucaciu”, în casa lui privată – era acuzat de tribunal că – s-a alăturat și el la agitațiunea săvârșită”⁷². Deși „infrațiunea se petrecuse cu doi ani înainte, când s-a intentat procesul împotriva preotului și a învățătorului, el n-a fost finalizat și de atunci bravul preot greco-catolic, Ioan Păcurariu și neoboșitul învățător Făgărășanu ... de repetite ori au fost provocați a se prezenta pe banca acuzaților, la tribunalul regesc din Alba Iulia”⁷³. De această dată, procesul desfășurându-se chiar în toiul serbărilor milenare, justiția maghiară era decisă a da o pedeapsă exemplară celor doi tiureni. În 23 iulie este audiat preotul Păcurariu „învinuit că a tolerat agitația învățătorului și pentru o pretinsă vătămare a jandarmeriei, când i-au călcat odată casa”⁷⁴.

Avocatul A. Velican, în cuvântul său de apărare, combate cu argumente istorice și ale legii, acuzarea tribunalului, dovedind netemeinicia ei. El face o incursiune în istoria românilor până în urmă cu o jumătate de secol arătând că „cine a petrecut cu atențiune dezvoltarea culturală, socială, a națiunii române înainte de 1848 și de atunci încoace, va observa că în straturile poporului a străbătut mândria națională, pe care cu sfințenie și scumpătate o știe păstra și apăra și apoi când fii națiunii române fac aceasta, fie convins On. tribunal că nu pentru aceea o fac ca să urască pe maghiari, ci o fac crezând în viitor în drepturile câștigate în timp de pace și pericol, pe care le știe conserva cu atâta maturitate și moralitate”⁷⁵. În continuarea cuvântului său avocatul Velican, spune; „Eu nu pot presupune că cântecele române, ca „Deșteaptă-te române”, Cântă o mierlă prin păduri”, „Sus opinca”, conțin agitare și că s-ar fi cântat cu scopul ca prin ele să se stârneasă ura contra națiunii maghiare”⁷⁶. În ce privește cântecul „Deșteaptă-te române”, s-a compus la 1848 și de atunci încoace s-a cântat mereu în public”⁷⁷. „Deci – argumenta avocatul A. Velican –

67. Ibidem.

68. Ibidem, nr. 84/16–28 aprilie 1896, p. 335.

69. Ibidem, nr. 160/20 iulie – 1 august 1896, p. 638.

70. Ibidem, nr. 158/18–30 iulie 1896, p. 630.

71. Ibidem.

72. Ibidem.

73. Ibidem.

74. Ibidem, nr. 160/20 iulie – 1 august 1896, p. 638.

75. Ibidem.

76. Ibidem.

77. Ibidem.

cântecele acestea nu pot figura drept "corpora delicti" pentru că nu e deloc constatat că ele ar conține idei atâțătoare sau de ură contra națiunii maghiare⁷⁸. Combate pseudo – argumentele acuzării arătând că învățătorul Făgărășanu nu a instruit poeziile cu intențiune rea, nici nu a comis faptele penibile ce i se atribuie, precum la 3/15 mai 1894, la o excursie la Crăciunele, unde a fost cu corul său și unde a cântat la dorința mai multora; sau la 18 ianuarie 1895, când a gratulat la ziua onomastică, împreună cu școlarii părintelui Păcurariu⁷⁹. În încheierea pledoariei, el cere ca învățătorul să fie absolvat de delictul de agitațiune, conform & 172, al. 2 și să fie declarat nevinovat⁸⁰.

Cu toate acestea sentința tribunalului din Alba Iulia, pronunțată în cazul celor doi inculpați a fost deosebit de dură. Învățătorul Georgiu Făgărășanu a fost condamnat „la un an și jumătate temniță de stat și 200 fl. spese de proces”⁸¹. La rândul său preotul Ioan Pop Păcurariu a primit „8 luni temniță de stat și 120 fl. spese de proces”⁸². Pedepsa aspră – concluziona ziarul Tribuna – a fost dată ca să terorizeze și intimideze pe preoții și învățătorii noștri și să-i abată de la laudabila năzuință de a întemeia coruri și a învăța poporul nostru la frumoasele cântece naționale⁸³.

Tribunalul din Alba Iulia s-a dovedit, în anul 1896, a fi unul dintre cele mai active, excelând, mai ales în „procesele de agitație”⁸⁴. La începutul lui septembrie, același an, erau reținuți pentru condamnare sau fiind condamnați, mai mulți români. Se afla închis în temnița din cetatea Alba Iuliei, preotul Ioan Stanca din Vurper „condamnat la temniță ordinară pe mai multe săptămâni, pentru o adresă de aderență”⁸⁵. „Preotul din Henig, Munteanu împreună cu învățătorul din același sat așteptau ordinul de plecare la temnița din Vaț sau Seghedin”⁸⁶. Tribunalul din Alba Iulia îi condamnase pentru că „au învățat pe băieții de școală imnul național „Deșteaptă-te române”⁸⁷.

Nu trecuse mai mult de o jumătate de an de la condamnarea românilor care l-au întâmpinat pe Rubin Patița, la gările din Teiuș și Alba Iulia și iată-l pe memorandistul din Alba Iulia, pregătindu-se să fie închis „pentru iscălirea Manifestului”⁸⁸, fiind condamnat „la 8 zile arest”⁸⁹.

În 24 septembrie s-au judecat la tribunalul din Alba Iulia, două procese. În primul dintre ele erau implicați țărani Ilie Crăciun a lui Nicolae din Dostat și Manițiu Ioan Manișan, un oier bătrân din Poiana Sibiului⁹⁰. Ei erau acuzați de critică făcută la adresa guvernului maghiar și a legilor țării. Cei doi, aflându-se

78. Ibidem.

79. Ibidem.

80. Ibidem.

81. Ibidem, nr. 155/14–26 iulie 1896, p. 618.

82. Ibidem.

83. Ibidem.

84. Ibidem, nr. 191/31 august – 12 septembrie 1896, p. 761.

85. Ibidem.

86. Ibidem.

87. Ibidem.

88. Ibidem.

89. Ibidem, nr. 203/14–26 septembrie 1896, p. 809.

90. Ibidem.

la cârciuma din Dostat, au zis „în prezența mai multor țărani că legile ungurești nu sunt drepte, că legile bisericești sunt păgâne, că nici în Turcia nu sunt astfel de legi și și-au exprimat bucuria că martirii noștri au ieșit din temniță”⁹¹. Pentru acest delict cei doi români au fost condamnați „la câte un an temniță de stat și speșele procesuale”⁹².

Cel de-al doilea proces, judecat în aceeași zi, i-a avut ca inculpați pe Ioan Morar, preot greco-catolic în Poiana Aiudului, Crucian Simu, învățător în Ciufud și Ioan Simu, teolog⁹³. Cei trei români erau „acuzăți că au înființat un cor bisericesc la Ciufud și coriștii au cântat „Deșteaptă-te române”⁹⁴. Sentința pronunțată împotriva celor trei inculpați a fost deosebit de grea. Ioan Morar a fost „condamnat la un an și jumătate temniță, 300 fl. amendă. Crucian Simu la un an, Ioan Simu la 6 luni temniță și câte 100 fl. amendă”⁹⁵. Eforturile avocatului apărării, Rubin Patița, ieșit recent din temniță, după cele 8 zile de arest, de a demonstra netemeinicia acuzațiilor au rămas zadarnic. Instanța s-a dovedit insensibilă la argumentele apărării.

Nu s-a încheiat bine cele două procese și în 2 octombrie se redeschide procesul preotului Nicolae Matora din Trâmpoiele⁹⁶. El avusese un conflict cu jandarmii unguri „care îndată după procesul Memorandului i-au făcut percheziție”⁹⁷. Prin percheziție autoritățile maghiare doreau să afle „cărți din România (olah orszagi szines papir)”⁹⁸. Deși la percheziție nu s-au găsit elemente incriminatoare, totuși preotul care se opusese acestei încălcări a domiciliului său era acuzat pentru „vătămare de onoare a jandarmilor”⁹⁹.

Tot în anul 1896 a fost osândit și tânărul student Aurel Ciato de la Blaj. El era incriminat că a ținut un toast într-un cerc de studenți și pentru aceasta a fost pedepsit „la un an temniță și 500 fl. amendă”¹⁰⁰.

Ziarul „Tribuna”, din 31 august/12 septembrie 1896, publica știrea despre inculparea a 11 locuitori – buciumani, între care și 3 femei¹⁰¹. Cei 11 moți inculpați erau: „Virgil Todescu din Bucium Cerb, Gregoriu Sima, Aurel Danciu, Ioan David și George David din Bucium Sașa, ambii practicanți de avocați, Nicolae Băieșan din Bucium Izbita, Ioan Naicu din Bucium Sașa, Simion Dandea, apoi trei fete, Elena, Sofia și Tereza David, toate trei din Bucium Sașa”¹⁰². Ei erau „acuzăți de agitație” întrucât au făcut o primire prietenoasă părintelui din Bucium Sașa și prietenului lor Iovu Babuț, când s-au întors, la 27 iulie 1894. din temnița din Cluj, unde a stat închis o lună de zile, tot din grația

91. Ibidem.

92. Ibidem.

93. Ibidem.

94. Ibidem.

95. Ibidem.

96. Ibidem.

97. Ibidem.

98. Ibidem.

99. Ibidem, nr. 191/31 august – 12 septembrie 1896, p. 761.

100. Ibidem.

101. Ibidem.

102. Ibidem.

justiției maghiare, pentru o aderență trimisă autorului Replicii, Aurel C.Popovici¹⁰³.

Un alt proces „este în urzire cu vreo 30 de români din Ohaba, pe care i-au provocat și molestat jandarmii, când cu serbarea mileniului impusă comunelor”¹⁰⁴. Bravii români din Ohaba s-au opus sărbătoririi jubileului asupritorilor și n-au „voit să facă nici un tămbălău milenar”¹⁰⁵.

Procesele judecate la Alba Iulia au demonstrat demnitatea tuturor celor inculpați în fața tribunalului și hotărârea lor de a-și apăra drepturile și libertățile naționale. Condamnările din anul 1896 se înscriu în lungul șir al proceselor intentate reprezentanților națiunii române din Transilvania în epoca dualismului austro-ungar.

103. Ibidem.

104. Ibidem.

105. Ibidem.

INCULPAȚII ÎN PROCESUL DE LA ALBA IULIA ÎN CAZUL RUBIN PATIȚA

1. Ioan Medrea, învățător în Țelna, de 23 ani, de lege română (gr. or.) nepedeșit.
2. Dionisiu Truța, paroh în Țelna, gr. or. nepedeșit.
3. Doamna Truța, preoteasă în Țelna.
4. Ioan Berghian, de 23 ani, învățător gr. or. în Drâmbar.
5. Octavian Popescu, econom, inteligent, 28 a., gr. or. din Ighiel.
6. D-șoara Maria Timișan, de „lege română”, (gr. or.), din Alba Iulia.
7. Grigorie Mureșan, 46 ani, de „lege unită”, cizmar, în Alba Iulia, nepedeșit.
8. Ioan Târnovan, 47 a., gr. or., cismar în Alba Iulia.
9. Nic. Roșca, 55 ani, gr. cat. cismar în Alba Iulia.
10. Nic. Băcilă, 39 ani, gr. cat. cismar în Alba Iulia.
11. Andrei Timișan – a murit.
12. N. Sântimbrean, 44 a, de „lege nouă”, gr. or., trăiește din pălmi (zidar), își știe scrie numele reu, e din Alba Iulia.
13. Samoilă Tordoșan, 48 a, gr. or. econom în Alba Iulia, pedepsit cu 3 zile arest pentru o vrajă cu „maștera sa”.
14. Petru Heprian, 37 a, gr. cat., zidar în loc, fost corporal la reg. nr. 50.
15. Iosif Roman, 48 a gr., cat., negustor mic în Alba Iulia.
16. Antonie Mureșan, 36 a, gr. cat. orien., cârciumar în Alba Iulia.
17. Ștefan Crișan, 35 a, gr.or. zidar în loc.
18. Petru Grecu, 31 a, gr.or., zidar în loc.
19. Ant. Drâmbărian, 44 a, gr.or., zidar în loc.
20. Ioan Berghian, absent pentru morb.
21. G. Păcleșan, 34 a., gr. cat., econom în loc.
22. Ioan Câmpean, 77 a, gr. cat., econom în loc.
23. Nic. Muntean Sâru, 56 a, gr.or., ziler în loc.
24. Ioan Burcuta, 37 a, gr.cat., zidar, știe scrie „românește”, a fost soldat (la Gebirgsbatterie în Bosnia, reg. nr. 12 artil.) din loc.
25. Nic. Muntean Isariu, 50 a, de „legea nouă” (greco-oriental), trăiește cu „pălmile”.
26. Ioan Petraș, 31 a, „unit”, econom în Alba Iulia.
27. Iuliu Rada, 36 a, gr.or. scrie „șăru românește”.
28. Teof. Cricovan, 35 a, gr.or., econom în loc.
29. G. Banciu, 38 a, gr.cat., ziler în loc.
30. Duma Pleșa, 44 a, de lege-i „grec” (gr.or), cărăuș din localitate.
31. Toma Pleșa, 50 a, „neunit”, econom în loc.
32. Toma Roșu, 52 a, gr.cat. trăiește „din pământ”, în loc.
33. Tod. Sântimbrean, 39 a, de „lege nouă”, (gr.or.), cărăuș în loc.
34. Ioan Mihălțan, 43 a, gr.cat., trăiește și el „din pălmi”, în loc.
35. Iosif Sebeșan, bătrân alb, de 70 ani, gr. or., „biciuș de dare” (alias privatier) în loc.
36. Maria Sântimbrean, de 20 a trecută, unită, scrie nu știe; servitoare în loc.
37. A. Seușan, 40 a, unit, ziler, nu știe ceti; pedepsit? – da, pentru că „a furat” (o spune nejenat).
Până aici președintele a întrebat tot românește, la următorul cu voce submisă, începe ungurește și capătă răspunsuri românești.
38. Rubin Patița, 55 a, gr.or., avocat, „știe ceti și scrie”, a fost condamnat cu 2 1/2 ani pentru Memorand.
39. Doamna Patița (răspunde asemenea tot românește la întrebările ungurești ale președintelui).
40. N. Lapaduș, 48 a, gr. orient., cismar în loc.
41. N. Vaidean (absent).
42. G. Mișaș, 33 a, gr.cat. econom în loc.

**LISTA ROMÂNILOR DIN SATUL CIOARA CONDAMNAȚI ÎN PROCESUL
DE LA ALBA IULIA DIN 16 APRILIE 1896**

1. Simion Socaciu, învățător, a fost condamnat la 2 1/2 luni temniță de stat, dintre care 15 zile i s-au computat ca împlinite pentru deținerea preventivă.

2. Ioan Ilea, condamnat la 28 zile.

3. Matei Maiorescu, condamnat la 28 zile.

4. Luca Julescu, condamnat la 4 zile.

5. Gligor Julescu, condamnat la 4 zile.

6. Nicolae Simu, condamnat la 14 zile.

7. Chifor Oltean, condamnat la 4 zile.

8. Nicolae Stupar, condamnat la 4 zile.

9. Vasile Simu, condamnat la 21 zile.

10. Ilie Zinea, condamnat la 4 zile.

11. Achim Poenar, condamnat la 18 zile.

12. Nicolae Jibotean, condamnat la 10 zile.

13. Nicolae Daian a lui George, condamnat la 18 zile.

14. Ioan Maiorescu, condamnat la 14 zile, iar

15. Ioan Suvainea

16. Nicolae Gherman

17. George Manoilă

18. Nicolae Cătană

19. Nicolae Branga

în decursul pertractării
au fost eliberați de sub
acuză și declarați de nevinovați.

CONDAMNAȚII TRIBUNALULUI DIN ALBA IULIA DIN ANUL 1896

Nr. crt.	Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Delictul	Pedepșa		Observații
					Închisoare	amendă	
1.	Maria Timișan	Alba Iulia	casnică	„preamărire"	21 zile	–	
2.	Grigoriu Mureșan	„	cizmar	„	21 zile	–	
3.	Petru Hăprian	„	zidar	„	21 zile	–	
4.	Antonie Mureșan	„	cârciumar	„	21 zile	–	
5.	Ștefan Crișan	„	zidar	„	21 zile	–	
6.	Ioan Berghian	Drâmbar	învățător	„	21 zile	–	
7.	Muntean Nicolae Sâru	Alba Iulia	ziler	„	21 zile	–	
8.	Antonie Drâmbărean	„	zidar	„	21 zile	–	
9.	Ioan Burcuta	„	zidar	„	21 zile	–	
10.	Gheorghe Banciu	„	ziler	„	21 zile	–	
11.	Iosif Sebeșan	„	Biciuș de dare	„	1 lună	–	
12.	Ioan Mihălțan	„	pălmaș	„	1 lună	–	
13.	G. Milaş	„	econom	„opunere față de poliție"	6 luni	–	
14.	Ioan Medrea	Țelna	învățător	„	8 luni	–	
15.	Andrei Seușan	Alba Iulia	ziler	„preamărire"	4 luni	–	
16.	Mihai Pleșa	„	econom	„	21 zile	–	
17.	Simion Socaciu	Cioara	învățător	„agitațiune"	2 1/2 luni	–	compus și subscris adresă de aderență
18.	Ioan Ilea	„	econom	„	28 zile	–	„
19.	Matei Maiorescu	„	econom	„	28 zile	–	„
20.	Luca Julescu	„	econom	„	4 zile	–	a subscris adresa
21.	Gligor Julescu	„	econom	„	4 zile	–	„
22.	Nicolae Simu	„	econom	„	14 zile	–	„
23.	Chifor Oltean	„	econom	„	4 zile	–	„
24.	Nicolae Stupar	„	econom	„	4 zile	–	„
25.	Ilie Zinea	„	econom	„	4 zile	–	„

26. Achim Poenar	„	econom	„	18 zile	—	„
27. Nicolae Jibotean	„	econom	„	10 zile	—	„
28. Nicolae Daian	„	econom	„	18 zile	—	„
a lui George						
29. Ioan Maiorescu	„	econom	„	14 zile	—	„
30. Vasile Simu	„	econom	„	21 zile	—	„
31. Ioan Pop Poenar	Tiur	preot	„	8 luni	120 fl.	
32. George Făgărășanu	„	învățător	„	1 an	200 fl.	
33. Ioan Stanca	Vurper	preot	„	mai multe săptămâni	—	adresă la aderență
34. Preot Munteanu	Henig	preot	„a învățat copiii cântece"	?	—	așteaptă plecarea în temniță
35. Docentul?	Henig	învățător	„ a învățat copiii imnul național Deșteaptă-te române"	?	—	„
36. Rubin Patița	Alba Iulia	avocat	„semnat Manifestul"	8 zile	—	
37. Ilie Crăciun a I. Nicolae	Dostat	econom	„criticat guvernul"	1 an	spese de judecată	
38. Manițiu Ioan Manițan	Poiana Sibiului	oier	„criticat guvernul"	1 an	„	
39. Ioan Morar	Poiana Aiudului	preot	„agitațiune"	1 1/2 ani	300 fl.	Au înființat un cor ce a cântat Deștea- ptă-te române
40. Crucian Simu	Ciufud	învățător	„	1 an	100 fl.	
41. Ioan Simu	Ciufud	teolog	„ținerea unui	6 luni	100 fl.	„
42. Aurel Ciato	Blaj	student	toast"	1 an	500 fl.	
43. Nicolae Motora	Trâmpoiele	preot	"vătămăre de onoare"	?	?	

LES PROCESSUS DU TRIBUNAL DE ALBA IULIA INTENTÉS AUX ROUMAINS DE L'ANNÉE 1896

Résumé

La voie des condamnés dans le processus du Memorandum déroulé à Cluj en mai 1894, vers les villes et les villages, a constitué une autre occasion pour organiser des manifestations de solidarité enthousiastes, malgré les mesures qui ont été pris par l'état hongroise. Dans les gares, beaucoup de roumains ont attendu l'arrivée des trains pour saluer les héros de la nation roumaine, condamnés dans les processus de Cluj. À Alba Iulia et Sibiu, plus de 2000 personnes ont clamé „Vivat”, en allant au devant des accusés. Les manifestations de sympathie pour Rubin Patița ont été empêchées par les autorités hongroises. Des incidents sanglants ont été eu aussi. Beaucoup de roumains ont été maltratés et les memorandists ont été menacés avec le morte.

Un grand nombre de manifestants a été retenu par la police hongroise, parmi les quels aussi l'instituteur Simion Socaciu de Cioara. Des enquêtes ont été démarées contre les 42 roumains de Alba Iulia et les environs.

1896 constituait l'année du Millenium hongroise. Les autorités de l'état hongroise desiraient une grande participation des citoyens aux fêtes organisées a Budapest, pour prouver à l'Europe les droits et les libertés „democratiques” de l'état hongroise. Ceux qui se sont opposés aux fêtes du millenium ont été chicanés ou condamnés. Dans cette manière s'explique le déroulement de ceux deux processus en mars 1896, intentés au 42 citoyens roumains de Alba Iulia (et les environs) et au 19 habitants du villages de Cioara, qui ont exprimé leur sympathie et la solidarité avec les memorandistes de mai 1894. Pour dérouler les fêtes en silence, les processus ont été jugés rapidement et un nombre de 30 roumains de 61 accusés, ont été condamnés au prison. Aux ces deux processus s'ajoutent aussi 8 processus dans lesquels ont été jugés au prison, dans les diverse termes, de 0 jours jusqu'à 1 an et demie, un nombre de 12 roumains, prêtres, instituteurs, etudiants, etc.